

ZARR

BIZKAITARRAI
BIZKAIERAZ
9n. ZENBAKIA

APRILLA
— 1978 —

ERMITAK, EUSKALERRIAREN EDER-LANAK

(Mungia'n, Billela'ko ermitea, ederto herriztauta)

EDER-LANAK

Mungia'n Billela'ko ermitea, beste ikuspegi batetik

ERRIAREN BARRUA

Erri guztiak ditue euren barruko aberas-
tasunak eta oneixek dira erriaren izakera
berezia, erriaren nortasuna.

Baiña izaera eta nortasun ori barru-
barukoa da eta erriak erri izan gura ba'dau,
bere nortasun ori agertu ta erakutsi egin
bear dau.

Eta zeintzuk izan leitekez barruko kon-
tzientzi berezi ori azaleratuteko bideak.

Asko ta askotarikoak. Gogoratu dagi-
guzan batzuk.

Lenengo ta nagusia, bere berbetea, izkun-
tzea.

Gero datoz, Ian egiteko erak, etxeak egi-
teko asmamena, jantziak egiteko bide bere-
ziak, jolas-erak, dantzak... Baiña, izkuntza-
ren urrengo bear ba'da, eder-lanak.

* * *

EUSKELERRIKO EDER-LANAK

Ez dogu esan bearko eder-lanaren arloan,
guztiz aberatsak garanik, baiña ba daukagu
zer-agertu ta erakutsi.

Batzuk inguru zabalean oi zan tankeran
egiñak dira, eta oneitan agertzen da gitxien
gure nortasun berezia. Oneik beste gauza
bat irakasten dauskue: Euskalerrria ez dala
munduan ugarte itxia izan, beste erri batzukaz
artu-emon ugarietan jardun dauana baiño.
Erromaniku, gotiku, berbizkunde edo «Chu-
rriguera»ren tankerakoak izan daitekez.

Beste batzuk ostera, geure geureak doguz eta
oneik agertzen dabe gure euskaltasuna, ondo
begituten jakin ezkeru.

Gure santugiñak, baserritarrak geienu-
tan, irudi ikusgarriak egin dabez, esandako
tankerak alde batera itzita. Arrese Beitia
Otxandiotarra zan, esaterako, olako bat.

Gogoratu dagiguzan gure baserrietan mer-
ke saltzen diran kutzak, gure oga-zeruetako
margazkiak, esaterako oillarren burrukak...

Eta etxegintza arloan, olako zerbait, abe-
rastasun geiegi barik, agertzen jaku gure
ermita edo baseleizetan.

* * *

ERMITEN ARAZOA

Gure baseleizak ba dauke ba Euskalerrrian
zer-esana.

Alde batetik, eder-lan edo arte lez, etxeak
berak eta barruko irudiak.

Beste alde batetik, izadiaren edertasuna,
ikuspegi ikusgarria, atsedentoki ezin obeak.

Emen, antxiña lez gaur be, ibiltaritza edo
turismoa ta kristautasuna ondo alkartzen
dira. Kristiñau izatea ez da nekeak artzea,
beste barik, izadiak damoskuzan atsegiñen
bidez egillearengana joatea be bide orretan
dago.

Txalogarria gure asabak egin daben lana
orretarako, baiña ez ain goragarria guk gaur
egiten doguna. Areik egin dabena zaindu ez,
edo apurtu, besterik ez dogu egiten sarritan.
Baseleizak, alde batetik zergak, bestetik itxi-
tasuna, arriskuan dagoz.

ZER onetan aurkitu al izango dabe ira-
kurleak Gaztelugatxeko *Jon deunaren* Ermi-
tearen arazoa, eta Basajaunen idaz-lanean,
Galdakano'n, egin diran aldakuntza on batzuk.

* * *

GURE ZEREGIÑA GAUR

Ondo diñosku ABERKIDE'K zeintzuk diran
gure egitekoak: Ermitak barriztu, zaindu,
ez apurtu, jaiak eratu, inguruak edertu,
egokitu... Bide ori artu eben Mungia'n Billela
Auzoan.

Zarrakandik artua dogun eder-lan au,
aurrera atera eta urrengoentzat edertuta
itzi dagibun.

GORDE DAGIGUN

TOKI IKUSGARRIAK.—Ba dagoz Euskalerrian leku ikusgarriak.

Sarritan leku orreik, eleiza, ermita edo antzekoak izaten dira, eta ikusgarriak diran lez, oso ikertuak izaten dira, jente asko igaroten da andik.

Etxe orreik askotan ikusteko barik, beste gauza askotarako erabilten dira, zer diran eta dauken garrantzia emon barik erabilliaz.

GAZTELUGATXE TA INGURUA.—Adi bidez, Bakio ta Bermeo'ren bitartean dagoan Gastelugatx'eko Juan deuna.

Bai eleizea eta bai bertarako bidea oso txarto dagoz: Apurtuta, zikinduta, konturatu barik erabilliak dira.

Batez be zubia oso txarto dago. Gaiñera, azkenengo itxaso aundi ta gogorak, kaltegarriak baiño ez dira izan.

* * *

NOR ARDURADUNA? —Batzuk ez dabe konpontzen, eurak ez diralako arduradunak, besteak be orrexegaitik, baiña nik galdetzen dot: Nor da arduraduna?

Ala ez dago arduradunik?

Nire ustez, arduradunak guztiok gara, leku orretara joaten, garanok. Gitxienez artu doguzan lez itzi bear doguz eta zeozer konpontzea gure eskuan ba'dago, konpondu.

Edo konpondu bear dauanari eskatu, bere lana egin dagiala.

Ezin gara, leku orreik «patrimonio artistico» lez izendatu arte, itxaroten egon. Izendatze ori datorren bitartean, agur gure toki ikusgarria!

* * *

GURE ETXEA

GUZTION EGINBEARRA.—Baiña ni onetara noa: Geu, zu ta ni ta guztiok, izan bear gara arduradunak. Zar eta gazte, andra ta gizon, **GUZTIOK!**

Guztiak esaten dabe: «Bai polita zala San Juan, bere itxas-ontzia teillatutik eskegita, argazkiak eta amaikatxu oroipenaz» Baiña eldu ziran ibiltariak eta sakristau-etxea biurtu eben euren egon-leku. Sua egiteko sakristauaren etxeko olak erre ebezan, urrengoak lengoak itzitako olak, gero eleizan egon ziran itxas-ontzi ta arraunak, leioetako markoak be bai.

* * *

BASATIEN JOKABIDEA.—Orreik bai ba zirala benetako «vandal»ak, eta gaiñera euskaldunak zirala esango eb en.

Benetako euskaldun batek, bere etxea zaintzen dauan lez, alan zaindu bear dau bestearen etxea be. Ez norbera ondo eta besteak or konpon.

* * *

BERMEO'TARRAK ZINTZO. — Bermeo'tarrak, euren eroapen guztiagaz, konpondu eben eleizea. Bear ba'da, ondo zainduta egon ba'zan ez eben lan ori egin bearrik izango.

Au adibide txiki bat izan da, onalakoak edo antzekoak asko izango dira Euskalerra zabalean, batzuk besteak baiño larriagoak.

Genre ardurea da emendik aurrera, olakorik jazo ez daiten alegintzen. Orrelan bai izango garala benetako euskaldunak eta ez benetako «barbaro»ak. Ogeigarren gizaldian bizi gara!

ABERKIDE

«I K A S T O L A»

A L D I Z K A R R I A

Eskuan daukagu **IKASTOLA** aldizkari politaren 16'garren zenbakia. 25 pezeta bere salneurria.

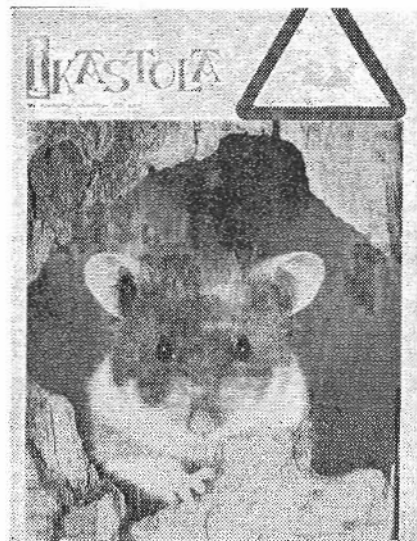
Munduko piztien barria emoteko, Hamster sagu garizalearen irudia dakar gaiñean.

Lejarzegi'tar Mendata'ko gazetxuaren ipuin saritua, irudi egokiagaz.

Bibliaren jakingarriak be bai, oraingoan Dabid eta Goliat.

Euskalerraren kondairagaiak eta beste barri asko eta umeentzako ipuin egoki asko.

Margo egokiz eta irudi ikusgarritz beterik dago. Umeentzako irakurgai ederra da.

GALDAKANO'KO BASATXONUAK

MARIÑE DEUNARENA.—Bizkaia'n, eta Euzkadi guztian, basatxonuak edo ermitak ugari izan dira mendi-gaillur eta larreetan.

Galdakano Bizkai'ko zati bat eta antxiñako erri bat izanik, ezin litzaken orretariko gur-leku barik izan.

Basatxonu orreïn artean bat egoan Bizkaia'n lenengotarikoa, Ganguren'go gallurrean.

Gaur egun ain ospetsua dogun Andra Maria'ren eleiza zar erromanikua amaitu zan ingurura arte, an egoan, Mariñe donea bertako goi-jabole ebalá.

Ganguren'go basatxonu ori, erti aldetik garrantzitsua izan bear zan, Dakigunez, erromanikoa ei zan, eta erti orretako basatxonu ta eleizak zer-ikusí aundikoak dira.

* * *

BARNABA DEUNARENA.—Beste lau basatxonu be, antxiñakoak ditu Galdakano'k: Gumuzio'n (Erletxeetan) Bernabe deunarena, orain urte batzuk bertako auzokideak eleiza eder lez jasoá, baiña orain gizaldi bi edo gitxiago, Arrizurigaíña barrenean, zelaikada eder baten cgondakoa ta geroago Gumuzio'ko bitxabal ondora jatsitakoa.

Oso zarra ta txikia zan bera.

* * *

ANDER DEUNARENA.—Usansolo'n, gaur egun eleiza eder apaiña aurkitzen dan tokian aurkitzen zan Euskolangilleen jabole dan Ander Deunaren eleizea.

* * *

KURUTZEARENA.—Erriko enparantzan aurkitzen zan basatxonu bat, Gurutze Deunaren Jasokundeari eskiñia, eta orain irurogei urte eratsi eben.

Ortik dator erriko jai nagusizat Gurutzearen jasokundeá ospatzea.

* * *

IGOKUNDEARENA.—Bekea'n, Jaunaren Igokundearen, edo, Galdakano'tarrok obeto eza-gutzen dogun Azentzioaren basatxonua daukagu.

Aldi baten inguruetakó jolasik politenak ospatuten ziran toki alai onetan.

* * *

BARBARA DEUNARENA.—Aipatu doguzan basatxonu orreik baiño barriago bat dago Zuazo'n, Barbara deunari eskiñia, baiña baseleiza baiño txadon txiki bat esanda obeto dago.

Ederra ta apaiña da bera.

* * *

ANDONI DEUNARENA.—Azkenez, or euki dogu orain urtebete edo zerbait geiagora arte, Artetaganá'n, Andoni Abad deunaren basatxonua.

Bizkaia'ren zati aundi baten «San Anton Txikerra» izenaz ezagutzen izan da.

Ba eban bere edestixua, edo zer edo zer, basatxonu orrek.

Orrexegaitik itzi dogu azkenerako beronen barri-emotea.

Geien bat, beronegaitik izan da, idaz-latxu au idazten astea.

* * *

IKUSKIZUN EDERRA.—Artetaganá menditxua, 322 neurkin goitik dituana, Galdakano'ren lurraldea da, Zaratamo, Basauri, Arrigorriaga, Ugao ta Bedia erriak bere inguruan dituala. Ori dala ta, ikuskizun bikaiñak dira beronen gallurretatik.

Bai orixe!

Eta ikuskizun orreikaitik, edo urtearen lenengo erromez ibiltea zalako, notintza aundiak bilduten ziran bertoko jaietan, Andoni deunaren egunean eta ainbat geiago egun orren orde, garillaren bigarren igandean.

* * *

BESEGU-JANA.—Orain urte bat edo geiago, U. E. E. Rio Tinto (La Dinamita)'k mendi guzti ori beragandu eban eta basatxonua eratsi, kendu egin eban, baiña eskerrak Zarandona'tar Jokin auzokide emoikorrari, beronek emon eban lur-zati ederrean, Ordeñe izanez ezagutzen dan inguru alaian, jaso da barria, txikitxua baiña polita, muñotxu baten gaiñean.

Esan bearrean gagoz, baita, Usansolo'ko txanburu zintzo dan On Bittor'ek be izan dauala zer ikusirik eta zer egiñik basatxonu polit ori toki ortan jasota ikusiko ba'zan.

Ederto On Bittor! Ea laster barríro asten garan Ordeñe-gaiñera beseguak lepoan artuta, Andoni deuna gurtuaz batera egun alaiá ospatuten, oitura zan lez.

ALTUNA'tar Josu
BASAJAUN'ek.

GALDEGAIA II

GALDEGAIA ADITZA DANEAN

ESANAIA

Aurreragoko lanean, galdegaia esaldiaren zati dan berbare bat (edo berbare batzuk) izan ezker, zati ori non ezarri bear dan niñoa: aditzaren aurre-aurrean.

Galdegaia —esaldiaren adierazkizun nagusia— aditza bera be izan daiteke, eta, izan be, sarri izan oi da. Ikusi:

- Inaki aitagaz *elorri* egiten da.
—Domekan Gasteiz'en *bazkaldu* egin genduan.
Atzo ni Bilbo'ra *Joan* egin nintzan.
—*Idatzi la idatzi* egiten dau orrek.

Esakuntzon esanaia auxe dozu:

- Inalci'k aitagaz ZER egiten dau? *Elorri*.
Domekan Gasteiz'en ZER egin genduan? *Bazkaldu*.
—Atzo nik ZER egin neban? Bilbo'ra *Joan*.
—Orrek ZER egiten dau? *Idatzi* ta *idatzi*.

Egunean egunean euskera darabilen euskaldunak gaztelaraz diarduenean be orrelango esakerak entzun oi doguz:

- Inaki venir es lo que hace con el padre.
El domingo corner es lo que hicimos en Vitoria.
Ayer yo ir a Bilbao es lo que hice.
Ese escribir es lo que hace.

Ori euskera garbi-garbia da, ez gaztelera, gaztelarazko berbak erabili arren.

ERA BITAKO ESALDIK

Galdegaia aditza danean, era bitako esaldiak sortzen dira euskeraz:

- Igo.—Inaki gaur *elorri dator*.
—Gizon *orrek jakin daki*.
—A bere etxean *egon dago*. Etab.

Esakerok jator jatorrak dira, beste izkuntzatan entzuten ez diran langoak, taiuzko itzulpenik be ez dabe-ta. Onelango esakuntzak aditza bera jokatzan danean eta jokatzan dan aldietan sor daitezke.

2n.—Aditza jokatu ezin badadi, baiña, au da, aditza sintetikoa ez danean, edo, sintetikoa izan arren, jokatzan ez dan aldian badago (laguntzaillea bear badau), orrelango esakerarik ezin daiteke erabili. Eta *egin* aditzaren bidez askatuko da korapilloa, goragoko lau esaldietan egin dogunez. Beste argibide batzuk:

- Txomin'ek jan da jan *egiten* dau.
—Ni egun guztian etxean egon *egin* nintzan.
—Atzo lo egin *egin* genduan.
—Urrengo egunez joan *egingo* balitz...

Aditza jokatu al badadi be, jakiña, *egin* aditza erabili daiteke:

- Aita gaur *elorri dator*. Edo: Aita gaur etorri *egiten* da.
—Orrek beti *jakin daki*. Edo: Orrek beti jakin *egiten* dau.

GALDEGAIA ESALDIA DANEAN

GERE LEKUA

Esakuntzaren edozein zati ez ezik, esaldi oso bat be (edo bi edo geiago) galdegaia izan daiteke.

Onangoetan, euskera jatorrez esaldi nagusiaren aditzaren aurre-aurrean joan bear dau (edo beste berbakera bat erabili).

Nor da Jaungoikoa? itaundu badagizu, esate baterako, erantzuna auxe izango litzateke:

Zeman dagon gure Aita, zeru-lurren Egille ta Jabea da Jaungoikoa.

edo: Jaungoikoa, zeruan dagon gure Aita, zeru-lurren Egille ta Jabea da.

Eta ez: Jaungoikoa da zeruan dagon... antxiñako kristau-ikasbide zaarrak dakarrenez. NOR izenordeari darantzutson guztia da galdegaia: *zeruan dagon gure Aita, zeru-lurren Egille Ga Jabea*. Da aditzaren aurre-aurrean joan bear, beraz.

* *

LUZEA DANEAN

Galdegaia luzea izan ezker, euskaldun jatorren artean be askotan austen da arau au:

Aitak esan daust *biar goizean Gemika'ra joan bear dauala eta orregaitik ezin daitekela zuenera etorri*. Azpi-marra daroen berba guztiak dira galdegaia. Ori dala-ta, aonelan obeto legoke: *Biar gizean Gemika'ra Joan bear dauala eta orregaitik ezin daitekela zuenera elorri* esan daust aitak.

Beste berbakera bat be erabili daitekela, esan dogu goratxuago. Esakuntza luzea izan ezker, *au*, *auxe*, *urrengo au*, *urrengo auxe*, *onan* etab, aditzaren aurrean ipii'iaz, zatitu egiten da esaldia. Ikusi:

Orduan *auxe* erantzun eban: *Egun aretan ekin eta ekin egin ebela lanean eta geiago egiteko neke-neke eginda egozala*. Azpi-manna ezarririk daben berba guztiak dira galdegaia, baiña onecn ordez *auxe* izenordeak egiten dau galdegaiarena, eta ondo dago.

GALDEGAIA EZEZKO ESALDIETAN

Orain arte baiezko esaldiak bakarrik ikusi doguz. Ezezko esaldietan, oster, galdegaia beti *ez* izan oi da:

- Ni *ez* naz Mendizabal.
Ni Mendizabal *ez* naz.
Ez naz ni Mendizabal.
Mendizabal *ez* naz ni.

BURU GARBIKETAK

GUZTIAI EUSKERA?

Zenbat erara egiten diran garbiketa orreik eta noraño eltzen diran Jaungoikoak bakarrik daki.

Noraño aldakuntza lortu dan Euzkadi'ko seme batzuen izakeran siñistu ez alakoa da.

Irakurri daigun Alday jaunak «La Gaceta del Norte'n» oraintsu idatzitakoa gizonaren azkatasunari buruz.

Bere idazlana E. A. J.'ren alde asten ebala esan leitekean, Alderdi'aren elburuak agertzen euskuzan ezker gizon azkatuaren alde, baña ori egia ba-zan berak ezin ebala siñistu zelan Alderdi orrek eskatuten eban euskeraren Ofizialtasuna; edozelan be, eskoletan ume guztiei irakatsi bearra.

Non gelditzen ziran orduan gizonaren eskubideak?

* *

ZERGAITIK?

Ez eban E. A. J.'k eskatzen gurasoentzat aukera azkatu bat euren-alaben irakaskintzan?

Zergaitik ba, aur guztiak euskera ikasi bear ebela, agindua emon gura?

Ez ete zan ori guraso batzuen eskubideak menperatzea ?»

Ez egoan bere ekintzan ezelako keskarik ez ezta-baidarik, ziurtasun oso-oso bat baño.

Ez eukan ausnartu bearrik zergaitik ete zan eskari ori, zelako errotik datorkion egarri ori E. A. J.'ri. Ain ziur egoan bera!

ERRIKO SEMEA BERA

Erriko seme bat barik, erbestetik etorrikoa han ba-zan, Euskadi'n aldi labur bat egindakoa eta aren Nortasun eta Jakintzaren barririk ez ekiana, ez giñan ezertxo be arrituko.

Baña Erriko seme baten agoan...

Tamalgarria, gure ustez beintzat, baña onelan ikusten genduan aren lana.

Zelako buru garbiketak egin bear izan diran azkenengo mende bi oneitan, gaur egun ainbeste Euskalerriko seme, guztiz erdaldunduta egoteko.

*

ARDATZ BAKARRA GURA

Errua? Ba-leiteke Frantsezak itxitako erdira-nai edo zentralismo landarak igaro dan mendeko gudan, naiko indar Españako Estaduan, onek egindako lana gure nortasunaren aurka, gure nagikeriaren laguntzaz.

Alday Jauna: Ba-dauka gure Erriak naiko bultzagai edo motibo eskari ori egiteko.

Lenengo ta bein bere izkuntza dalako, bere aberas-tasunaren artean ederrenatarikoa, eta ori naiko ez bada maltzurkeriz menperatua izan dalako.

EUSKERA, LEN, ZIGORTUA

Nork ez dau entzun ainbat euskalduben agotik, zelako zigorrak izaten ziran ikastoletan euskerea egiteagaitik, lotsagarrizko erastunak jantsi bear erdera ez egitearik...

Bigarren mallako izkuntza lez salatu, ezertarako balio ez dauan lez irakatsirik, nai ta nai ez, erdera iruntzi azoz, Euskalerriko Jakintza ta Kondaira esku-tatu eta Españakoa txapeldun ezarririk, aren garaipen eta aunditasunak goralduz.

Zer jazoko litzake, bere senetik ataraz, erdereagaz bardin egin ba-zan?

Zer egingo ete leukee erdaldunak euren eskubi-deen alde?

ERRUDUN IZANGO ZAREE!

Ori gitxi bada entzun, urte batzuk dirala geuri jazotakoa.

Ondarruko ondartzan gengozala, Suezia'ko neska gazte bat urreratu jakun gure seme-alabakaz euske-ratz mintzatzan gengozala ikusirik.

Euskera garbian (bere esanez Gotenburgo'ko ikas-tetze nagusian ikasitakoa), bere biotz-miña agertu euskun euskeraren zoritxarragaitik.

Ezin eban arek ulertu gure nagikeri ta alperkeria; itz oneikaz amaitu eban bere esaldia:

«Euskera galtzen ba'da, ez zarie zuen asaben aurrean bakarrik errudun izango, ludi guztiko gizase-meen aurrean baño, izkuntz eder ori zuen ondore edo herentzia baño, gizaki osoaren ondore dan ezker, nai ta gaur egun zuen eskuetan egon bere bizitza».

Ez ete da zio naikorik gure ikastoletan euskeraz ikasi dagien Euskalerrian jaio diran ume guztiak?

PERU NAPARRA

NAPARROA'REN ZORI TXARRA

Santxo azkarra 1234garrenean, seme-alaba barik il zan.

Eta Aragoe ta Pran izi txakur amurratu bi orrein jaki gozoa biurtu zan, andik aurrera, Naparroa gaixoa.

Eta bi zakur orrein ainbat aginkaden ondoren, Aragoi'ko errege Fernando'k kendu eutson bizia, azkenik, 1512'garreneko eraso zital aren bidez.

* * *

PERU NAPARRA, TA ERREGE KATOLIKOA

Albret'eko Juan zan, orduan, Naparroan errege; eta ba eban, aurretik, Fernando'ren asmo zitalen susmorik. Eta bere mariskal zan Peru naparra bidaldu eban Fernando'rengana, onen asmoen garbitasunak eskatzera.

Eta onek, Prantziakin gerran egoala, ta araiño bere mutillak Naparroan zear joateko, baimena eskatu eutson.

An eukala ortarako aren menpean egoan Irungo Pausoa, erantzun eutson Peru'k; aren inguruko Pasai' ko kaian eukazala zain aren lagun Ingelesak.

* * *

NAPARROA MENPERATUA

Andik egun batzuetara, or sartzen dira Gaztelarrak Naparroa'ko lurraldean Alsasua'tik aurrera, ta Iruña' ra alderatu Burunda ta Sakana igaro ondoren.

Naparrak alakorik uste ez, eta arei eutsiteko indarrik be ez, eta Iruña'tik Lumbier'eko urira joan zan iges bertako erregea bere mutil zintzoakin, andik gogor egiteko asmotan.

Baiña ezin gogor egin. Beste gudaroste bi sartu ziran Naparroa'ra Logroño ta Aragoe aldetik. Ez zan Prantzia'tik aginduriko laguntzarik be eldu. Eta Auñamendi'ko beste aldera jo eban erregeak bere lagunakin.

PERU NAPARRA, ATXILLO

Naparroa artu, eta aztu yaken Gaztelarrai Prantzi'ko gerra ta gerrakoak. Naparrak, orduan, Prantziarrakin bat egin, eta Iruña'ra abiatu ziran su ta ke. Prantziarrak baiña nagi ta oker jokatu, ta mugatik beste aldera jo bear izan eban barriro Peru'k bere lagunakaz.

Andik lau urtera Gaztelako Fernando ori il, eta Peru naparra Prantziarren laguntzaren begira egon barik, barriro sartu zan Naparroa'n bere mutillakaz. Erronkal bazterretik sartu ere.

An egokion zain Villalva gudaburu zitala bere mutil ugariak inguratutik, bertako atxetan gordeta; eta aren gaiñera itsupustuan jausirik, naparrak ondatu zituan, eta Peru ta aren lagun beiñenak atxillo artu.

PERU NAPARRAREN ERIOTZA

Gaztelako Atientza baitegian sartu zituen napar zintzoak, eta katez loturik an ertsu ta estu gorde. Andik illabete batzutara Peru'ren lagunak askatu zituen, ez baiña arein buru zan Peru Naparra.

Andik urte bira, Karlos Gaztela'ko errege barriaren izenean agindu eutsen Peru'ri, Naparroa'ko erregea esetsi, ta Gaztelako errege barriari makurtzen bajakon, etxera bidalduko ebela, bere lengo izen, ondasun eta izan beragaz.

Peru'k ezetz eta ezetz, eta Simankas'ko baitegi gogorrera aldatu eben Naparroa'ko seme zintzoa, eta an len baiño gogorrako artu.

Andik lau urtera, Naparroa'ko mutillak barriro asaldatu ziran, Naparroa'ko Batzarraren buru zan Yatsu'ko Juanen seme ta Xabier'eko San Prantziz-koren anaiak buruzagi zirala. Eta areik Ondarrabi'n gogor zengozen bitartean, Peru naparra jatorrari samea ebagi eutsoen, gauaz eta ixillik, Simankas'ko presondegian.

URKIOLA. k

EUSKERA GAUZARIK NAGUSIENA

EUSKERA, GAUZARIK NAGUSIENA

(Ipuñen eta idaz-lanen sariketean)

Deustu'ko ikastolea asmatzaille eta Izkuntza-Eskolako irakasle diran Alfonso Irigoyen eta Jabier Uriarte laguntzaille dirala, umeentzat sariketean eder bat eratu dabe.

Zazpi urtetik amarrerakoak diran Bizkai'ko ume guztiak sartu leitekez ipuin-sariketara eta amaitatik amalaurakoak, idaz-lanctara.

Idazleak, berak nai dauan euskera erabilili al izango dau.

Aprillaren 11'n amaitzen da lanak bialtzeko epea.

Iru sari ipuiñetarako eta beste iru, bardiñak, idaz-lanctarako: Bizikletca, kasseta eta txistu ta tanbolliña. Eta beste sari asko.

Sarien banaketa, maiatzaren 14' an, Zine Astoria'ren aretoan.

Barriak jakiteko, deitu Deustu'ko ikastolara, Urrut. 4-4-9-2-8-4-9.

GAZI-GAZAK, LIBUR

(ABEL

ANTXIÑAKO IDAZLEA

Aspaldiko idazle jatorra, errikoia, dogu Ziarsolo'tar Manu, izen-ordez «Abeletxe» cleiturikoa.

Guda-aurretik «Euzkadi» egunero-koan bein eta geiagotan idazten zituan bere lan atsegintsuak, izkirimiriak eta abar.

Gero AGUR aldizkarian be eza-gutu doguz bere kondaira-zaletasunezko idaz-lan mamintsuak, zeaztasunez eta bcrebat edertasunez beteri-koak, alegia.

Euskerazalean be uric ugariak emon

ditu egunez, orduen kontua eroan baga, beti zintzoki lanari elduten cutsala, euskalki batetik bestera antzcr-ki-itzulpenak eta abar egiten zituala.

Ori ta be, atsedean adifia eldu jakola ta, ez dogu aspaldian ikusi.

Uste dot bere lanetan eta izakeran agertu oi ziran aldarte, gogaldi onak orain bere, bere ingurumari bizi ta i billi dabiltzanak nabaituko dabezela.

Nik beintzat emendik besarkada bero bat damotsat: Kaixo, adiskide. Agur, eta agur ta erdi.

GAZI-GAZAK

Lengo baten idatzi neutzuen bide-nabar eta arin samar ba'zan be, «Abeletxe»ren izkirimiri polit bat «Guinness» liburu barrcgarriatzaz zer bait jakin-erazi neutzueanean. Gaurko on tan «Gazi-gazak bere idazti labur baiña interesgarriatzaz diardut.

«Abeletxe'ren luma alaitsuari esker, ba daukaguz bertan gatza ta piperra ugari, ikako ta erri-berbetea erruz.

AUKERATZEA GATXA

Danetarikoak daukaz, labur eta luzeak; eta ez da erreza onenak bein-

IÑORENA JANTZITA

On Kerolimo, landolako lanaren ostean joan zan etxera. Jo eban tirriña, idegi eutson atea neskameak:

—Oraindik etxean al zagoz,

Kexuxa?-Diñotso ugazabak. Urten zaite ainbat lasterren. Beko kale-ertzean itxaroten daukazu senargaia!

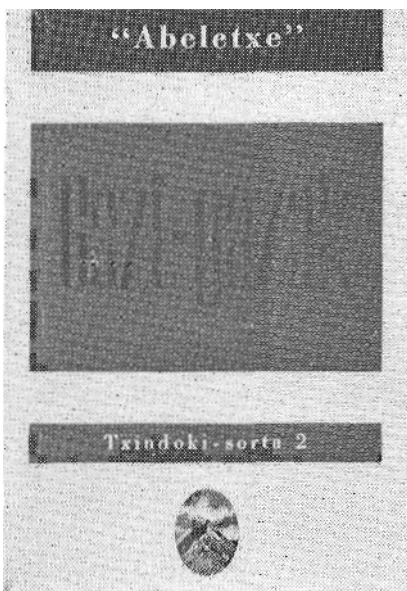
—Baiña, jauna! Berorrek eza-

gutzen dau nere Kaxinto? Arri-tzen nau.

—Ezagutu ez dot ezagutzen baiña neure korbatea daroa ta...

GAZI-GAZAK

goan aukeratzea. Gaiñera, bateri atse-giñago jakona, ba leiteke besteren bati ainbestcrañio ez izatea.

Olan ba, zuek aukeratu.

146 orriladeko idaztia dogu. Txiki ta mardultxoa.

300 bat ipuin or nunbait aurkituko dozuez bertan, eta salneurria be oso merkea.

Salgai «Euskerazalcalc» etxean 150 pezetan.

* *

ITURRIA, KIRIKIÑO

«Gazi-Gazak» liburuaren amaieran dirausku zelan «Kirikiño» ospetsua izan zan bere benetako euskal :-maixua.

Dana giarra ta mamiña dogun liburu ortan azaltzen dausku Abeletxe'k bere biotz barne-muiñetan nabaitu ebana Bustintza'tar Ebaristo, «Kirikiño» izen-goitiz, zanaren idaz-lan batzuk lenengoz irakurri zituanean.

Bere itzak dakartzuedaz:

«Erreka bateko zurrunbilloak bere

inguru guztiak beraganatuten dauzan lez, beragandu nindun «Kirikiño»k, amabi urteko mutikoa nintzanean. 1913 urtea zan».

Geroago dirausku zelako poztasunez irakurri oi ebazan aren «crri-esakerak» eta «Euzkal-atala». Olan jarraitu eban sei urte luzeetan.

Azkenez, 18 urte zituanean, here landolara joan, lotsati, ori bai, ta «Kirikiño» besarkatu eta guztiko arrera maitea egin eutsan.

Kirikiño berantzatz zan beste edozein gizonen tankerakoa. Apostolu baten antza eban eta zan.

ABARRAK ETA GAZI-GAZAK

Zelanbaiten «Kirikiño»rcn jarraitzaille zala ezin ukatu.

Bestela begira onen «Abarrak» liburuan darabilen erri-berbeta ta joserker ezeze zenbat ipuin eta jazoriko

U ATSEGINGARRIA

ETXE)

URREZKO ONTZAK GERNIKA'N

Antxiña Gernika'ko Batzar-Etxean errietako alkateak batzen ziranean, Mendexa'n alkate gijaxoa ei egoan.

Mendexa erri txikitxua izanik, Erriko etxean diru gitxi. Ta Gernika'n bazkaria ordaindu bear zanean, estu ibiltzen zan, beste errietako alkaten barre ta adar-joteak iruntzi-bearrean.

Egun batez, jatetxeko etxe-koandreak, errukiturik, ixillean ontzako urrea emon eutsan, bazkaria ordaintzen ebanean eskupekotzat emoteko esanaz.

Bazkaitako orduan, Mendexa'ko alkateari adarra jota naikoa barre egin ondoren, ordaintzeko sasoia eldu zanean, etxeoandrea Mendexa'ko alkatea egoan lekutik asi zan kobretan, bere azpil zabala edo bandeja luzatuaz.

Guztiak Mendexa'ko ordezkariaren larrialdiari adi egozan irriparez. Onek berea ordaindu ondoren, «Ori zuretzat» esanaz, ontzako urrea laga eutson azpilgaiñean.

Orduantxe izan ziran an kontuak! Antxe amaitu ziran barre txikiak! Bata txixalarri. bestea makur-larri; baiña oso gitxi urregarri.

Al ebanak, gutxiago ez izatearren, laga eban ontzako, geienak buru-makur aldendu ziran.

Mendexa'ko alkatea barriz, odol-berritu bat lez, joan zan errira, etxeoandreak, bere ontzako gorde ondoren emon eutsozan lau ontzakoakaz.

GAZI-GAZAK

barregarri ta jator-jatorrakaz apaindu oi daben liburua.

Or dozuez esate baterako «Atxuri'ko milagrua», «Zerutar bat», «Aramayo'ren deabrukeriak, abar eta abar».

Oneitzaz «Agur» asterokoan urte batzuk ditala, idatzi neutzuen, Bilbo'ko kaleetaz ainbat idaz-lantxu atara nebazanean.

BESTE IDAZLE BATZUK

Amaitzera noa.

Txitean pitean oneri tankerako idazle erriko ta jatorrak aurkitu oi doguz.

Beste banako batzun artean, bi daukadaz gogoan.

Bata gazte nintzala ezagutu neban. Garrotar Bernarta M.^a zan. Izenordez «Otxolua».

Onek italeratik euskeratu eban «Bertoldo ta Bertoldin» liburu barregarri ta atsegintsua.

Ba daukat bere liburuzka bat be sarritan irakurri dodana.

Izen-burua, *Bijar Donianera!* da.

Itxas-gizonen eleberri txiki bat da, baiña oso pozgarria egitan.

Beste idazle erriko bat, anai Berriotxoa edo Bitailo goi-izenez, Alzola Gerediaga abizenez dogu. Elezar, kontu barri ta pasaixuak be ugariak ditu idazle onek.

Ba dogu ba gure aldarre La asti-orduetan nun aldia emon, ta euskera-renganako zaletasuna bizkortu, bai bein.

ARREGI'tar Josu'k

BEIN BAKARRIK IL

Lekeitio'n jazorikoa.

Erria osasuntsua dan jakin nairik, turista aleman batek galdetzen dautso arrantzaleari:

—Sarri ilten alda jentea erri onetan?

—Ez, jauna! Bein bakarrik!

GAZI-GAZAK

ERAZTUNA ZERTARAKO

Anton'ek Koxe'ri:

—Lengunean irakurri najuan, Izaro'ko ugarteetan txori andi bat arrapau ebela; gure lurraldeetan ez ezaguna. Ta bere ankan eraztun bat eroala izki ta zenbakie-

kin. Urrunetatik etorri ei zuan egazti ori. Baita be irakurri najuan, Orduña'n beste bat, au txikiagoa arrapau ebela beste eraztun batekin. Zertarako jartzen jautsezak eraztunok egazti orrei?

—Nundik nora dabilzan jakiteko. Euri zetako jarri euela uste dok ba ezkondu intzanzan, atzamarrean daroakan ori, «pajarua»?

GAZI-GAZAK

ENDAKERIA

ENDAKERIA

Endakeri zaleak gareala salatuaz, gure arerioak zenbat erataraz egiten dauskuezan buru garbiketak!

Eta guk oso osoan dana irunsi, gure ondamentira goazela ikusi barik.

Egun batzuk dirala, adizkide batek deitu euskun berbaldi bat egiteko asmoz.

Ainbat gai erabili ondoren Errian izandako batzar batera jo genduan.

Zerbait egoan keskatzen eutsona: Batzar aretan, «endakeria» «razismo» itzak agertu eban bere burua.

* *

EUZKADI BARRIA?

Batzar ori, Erriko Bazkun edo Soziedadeak antolatua zan. Jakiña, euskaldunak eta erdaldunak euren artean.

Norbaitek euskeraz asi eban bere ekiñaldia, nai ta gero erderara itzuli.

Ez ei zan asko itxaron bear, urteera garratz bat entzuteko. Bazkun arein arteko arduradun batek, erdalduna bera, endakeri-zale lez euskeraz egindakoa salatuta, denpora galtzen egozela danok esan ei eban, eta erderaz bakarrik jarraitzeko, ordua zala bakotzak bere izate ta nortasuna aitzurik Euskadi barri bat egiteko.

Gaur egun Euskadin Erriko seme beste Erbestekoak zira la, eta danok alegindu bear giñala Erri jakintza edo kultura naaztu (mixto) bat sortzen. Beste edozelako bidea, endakeria zala.

* * *

BIDE ZUZENA?

Eta zer erantzun zeuntsoen? itaundu geuntson adizkideari.

Ixilik gelditu zirala euskaldun guztiak, zer erantzun ez ekiela, eta bere biotza keskatuturik egoala.

Euskaldun eta kristau lez zein izan bear zan bere jokabidea?

Argi ikusten eban egia zala gaur egun Euskadin euskaldunak baizen erdaldunak dagozala, eta gizon orrek euren eskubideak eukezala.

Beste alde batetik, berak euskaldun sentitzen eban bere burua, bere Erriko eta asaba zarren erroctan guztiz oiñarriturik.

Zelan alkartu gai bi oneik? Zein zan gure eritxia?

*

ERRI ASKATASUNA

Guk ez genduala gai ezbaridiñik ikusten erantzun geuntson.

Euskaldunentzat arrotasun aundiarena, gizon azkatua izatea zala. Ta gizon azkatua izateak neurri batzuk ipinten dautsozala bere ekintzari.

Bere eskubide guztiak amaitzen dira urkoen eskubideak azten diran une bereatan.

Onelan jokatu dau euskaldunak gaur arte, eta guztiztat inork bota ez daitekidan ez dago ikustea baño zenbat erbestikoen semek emon daben euren odola Euskadigaitik.

*

ETORRIAK ERRIZALE

Eta zergaitik ori? Eurak edo euren gurasoak Euskadi'ra eldu ziranean, gizon azkatuak bezela onai tuak izan ziralako, itzal edo errespetu guztiagaz, gizarte azkatu onetan bizi barri bat asteko eurentzat eta euren semeentzat.

Baña ba-ekien eurak nora etozan eta ez jaken inoiz gogoratu euskaldunen eskubideak menperatzerik.

Inoren etxera joiazan eta an etxekotu egin ziran. Etxeko seme lez artu ebezan eta ez eben Erri Jakintza naasturik eskatu, eurak euskaldun biurtu baño.

Gaur azkenengo berrogei urte oneitan Euskaci'ra etorri diranak, danak ez badira be batzuk bai, ez dituez asmo bardiñak ekarri.

* *

BERTOKOTU-BAKOAK •

Zabalkunde edo propagandearen laguntzagaz, edo ez dakigu onegaitik euren adimena itsututik, ez dabez euskaldunen eskubideak ikusi, Erri ez badiñera datozela ikasi, eta gero urteen joan-etorrietan, euskaldunen nortasun eta jakintza ezbaridiñak dirala ikusi ditueanean, ez jake burura etorri aldatu egin bear dirala eurak, inoren etxean dagozan ezkerro, gizon biotz zabaldunak lez euren burua erakutsiaz, euskaldunak bide erdira etorri daitezala baño.

Beste edozer endakeria da euren eritxiz.

* *

GEUREA ZAINDU

Ez adizkide ez, esan geuntson, zeaztu daigun gai ori.

Norbera besteen ganetik ezartea endakeri zale litzake, zintzo lan billa gure etxera etorri danaren aurrean genre burua bera ta bere sendia, otseindu gure azkabideari aurka egitea litzake, baña biotz osoagaz onartu dautsozunari, gure anaitzat artu dogunari, gure Erriko Lagi ta Jakintza onartu, ta bereganatu dagizala al-ba-dau eskatzea, ez da endakeria.

Guk geureakandik artu dogun ziñezkaia «testimonioa» gure semeentzat zaintzea, ez cia inoiz endakeria izango, seme zintzoarentzat ardura astun bat baño.

A'TAR BI

UMEAK ETA IREKASLEEN JOKABIDEAK

JOKABIDEAK

Aurreko ileetan esaten izan dogunez, eziketa-arloetan gurasoak eta irakasleak batera jo bear dogu.

Ezin dogu banan ibilli.

Pentsaera au elburutzat arturik, gurasoak sarritan artzen dabezan jokabide batzuk aztertzen saiatu nintzan.

Baiña gurasoenez bakarrik jarduntzea ez da zuzena: irakasleena eta Estatuarena berarena be aitatu bearko ditugu.

IRAKASLEENA

Gaurkoz irakasleena bakarrik aitatu dogu, naiz eta orain esango dotan au danen akats berezi bat izan.

Sarritan, umekaz problemarik dogunean, errudun bakarra umea izaten dogu.

Baiña, naiz eta ezitzaleentzat mingarri izan, ikusi dagigun umeen problemak aitatzean Gilbert Robin Pedagoak bere idazlanetan esaten dauskun au:

«Ez dago ume alperrik; alperrek gurasoak, irakasleak eta osagilleak bakarrik dira».

ALPERRA, EZ, GAISOA

Jakitun onek ume alperrek «geixotzat» artzen ditu.

Alperkeria beste zertxo baten ondorioa dala diñosku, eta, beraz, osatzen alegindu bearra dogu.

Bere iritzi, goian aitatu tako irurok —gurasoak, irakasleak eta osagilleak— naiko gitxi alegintzen gara gaixo orren osasun-bideak aurkitzen.

Onela izanik, umea ez da erruduna, geu baiño.

Pentsaera au naiko mingarria da, batez be umekaz eta gazteekaz gabiltzanontzat.

Baiña ukatu baiño leen, aztertu bearrekoa dala deritxot: Zergaitik mintzatzen da Pedago au onela? Zer ikusi ete

dau geugan ori esateko? Ona, nire iritzi, Gilbert Robin'i errazioa emoten dautsoen irakasleen jokabide oker batzuk:

BARRIZTU EZ

Gizonak, izatez, geienbaten aal danik eta bizitza ero-soenera jotzen dau.

Au ez da bat ere txarra, baiña arlo batzutan bai airis-kutsua.

Sarritan, orduak eta orduak lan egin ondoren edo egun guztian ainbeste umegaz ibilli ondoren, ikasten jarraitzeko gogo gitxi izaten da, eta atsedenera edo erosotasunera jotzen dogu.

Eta onela urte batetan, bitan, irutan... Azken baten, titulo batek damoskun eskubide bategaitik jarraitzen dogu lanean.

Bai, bai, irekaskintzarako experentzi apur bat be jortzen da; baiña irekaskintzatik eziketara oraindik alde aundia dago, eta barriztu ezik...

EZIKETA - OGIBIDE UTSA

Beste batzutan, barriztu ezagaitik edo, irakaskintza ogibide ustzat artzen dogu.

Jokabide onetan arduraTik bereziena, aal danik eta ondoen irekastea da.

Orain ume batek nota txarrak ateratzen baditu, laburra dalako izaten da. Irakasleak aalegintzen gara, eta, beraz, ez da gure errua, esaten dogu.

Jokabide onetan ez clogu geure gaitasuna eztabaidatu gura, eta geiago sakondu barik, irekatsi bearreko liburuei, umeei eurei baiño garrantzi geiago emoten dautsegu.

Edo onela edo ainbesteraiño ez bada be, geienbaten umearen problemaren batez konturatzen garanean, gurasoei sitatzeaz naiko dala uste izaten dogu, gurasoak izanik, eurak arduratu daitezcan.

IREKASKINTZA ETA DIRUA

Nor ez dau jartzen diruak dantzari? Edonor.

Zenbatetan aitzu etc dira umeak eta umeen problema] dirua dala eta ez data!

Ez, ez, ez; ez dago geiegi sakondu bearrik: or ditugu «permanencias» deritxoguzanak, or umeak obeto «ezitzeko» ikasgu garestietara bialtzeko asmoak, or udan irebazpide bat izateko bagilleko «suspensoak», or ain txikitako irekas-kintzak garrantzirik ez dauala eta aal danik eta gitxien irekasleak ordaintzeko aalegiñak, or soldat urri baten truke, neurri bereko irekaskintza, eta abar, eta abar...

Jokabide guzti onein neurria eta aitatu bako beste asko-rena, dirua da.

Zelangoa ete da onela biarko gure semeen gizartea?

Bide onetatik geure semeen eta umeen ondamendia baiño ez dogu lortuko.

ARGIARI BAKARRIK LAGUNTZEA

Ume batzuk besteak baiño argiagoak dira. Eta, jakinal, oneikaz jokatzea errezagoa da.

Baiña jokabide onetan sarritan uts bi izaten ditugu:

Leenengoa: laguntzarik geien bear dabenak, baztertuta izten ditugu.

Oneik, nota txarrak ateratzeaz gainera, konplejoz bete dagikeguz, bizitza guztirako nolabait gauzeztanduz.

Bigarrena: gure lana irakaskintza mailan baiño ez dogu aztertzen.

Nire ustez, irekasleak ezitzalle be izan bear dau, eta esandakoan ez dogu «eziketarik» aitatu be egin.

Ez da naiko irekastea, ez ondo irekastea: ezi be egin bear ditugu, gizarterako ditugu eta.

Zen egiten dogu gizon edo emakume argi eta ospetsu batzuk atarateaz, gizarte bizitzan bear bezelakoak ez badira?

Bestalde, umeak, argiak izan edo izan ez, euren sasoiko goraberak dabez.

Oneik sarritan ez doguz, ez susmatzen, ez ikusten, ez aztertzen.

Eta onela, onartu ete dagikeguz geure irekasle jokabi-deak?

Biarko gizartea egiten ala desegiten diardugu?

NORBERAREN UTSAK UMEENGANATU

Beste askotan, aal danik eta ondoen ezitzeko, leenengo aztertu egin bear ditugula eta, umeen izakerak ikasten

saiatzen gara, eta naiko sakon egiten ditugula eta ibiltzen gara.

Baiña sarritan gure ikasketa oneik oinarrizko uts bat izaten dabe: teorizko-egia izaten da.

Umeak ondo ezi naiean izaera, sendi bizitza eta gizarte-ingurua aztertzen ditugu, esate baterako; baiña umeen eziketean garrantzi aundia dauan alde berezi bat ikutu ere egin barik izten dogu: alde ori geu gara.

Edo, zelan eziko ete ditugu, geu ez bagara eziak?

Eziko ete ditugu biarko umeak, gu geu ezita egontzake?

IREKASLEEN ONDO IKUSI NAIA

Gaur egun irekaskintzak, gizarteko beste alde askoren antzera, estune bereziak jasaten ditu: diru egoera larri batean bizi gara, lan bako titulodun asko dago, lana galtzeak ia jasan eziñeko egoerak sortzen ditu, siñiskera eta pentsaera ezbaridiñak ikasgu bateko burn eta langille arteko artuemonak eragozten dabez, eta abar...

Gizarte egoera onetan «irekaskintzako langileak» lana ia ikuspegi bakar batetik bakarrik ikusten dabe: dirubide ikuspegitik.

Lantegi batean langille bat ona daanentz ikusteko, atar- ratzen dauan lana epaitzen cia.

Irekaskintzan au egitea ez danez ain erreza, irekasleak beste neurri batzuez epaitzen dira, esate baterako: siñis-kerak edo pentsaerak aztertuz, zuzendaritzaren aldekoa ala aurkakoa dan ikusiz, ikasgu bateko betiko jokabideak onar- tzen dituanentz begiraturaz, eta abar, eta abar.

Egoera onetan «irekaskintzako langillea» nasaikeri batean jausten da: zuzendaritzaren jokabidean jarraitu ezkeru, ez dau problemarik, eta, beraz, norberak problemarik ez izateko bide ori jarraitzea naiko da.

Eta umeak? Ai!, umeak... umeak gurasoenak dira.

Jokabide onetan gure lanak galtzite eta kalte aundiak izan dagikez, bai irekaskintzan, bai ikaskintzan eta bai eziketean.

Bai, penagarria cia, baiña sarritan umeen uts askoren errudun geu gara.

Eta... «ume» itza esaten clotanean, cz pentsa jokabide au bee mailako irekasleena bakarrik danik.

Unibersidadean bertan be bardin jasoten da, eta, ostan- tzean, aztertu irekasle batek niri neuri esana: «Nigaz ez dozue problemarik izango. Suspensoak irekasleen aurkako jokabi- deak sortzen dabez, eta... nire ogibidea au da».

Onatx irekasleen uts batzuk. Gurasoenak be batzuk aitatu genduzan.

Zer egin eta dabe errubako oneik guk, adiiiiekook, onela eurekin jokatzeko?

BIDEAK ETA ARDAUA

BIDEAK ETA PARKEAK

Oraintsu, Bilbo'ko autopistan, Santander alderakoan sartzean, oial bat egoan dindilizka: Menos autopistas, mas parques.

Konturatu nitzan umez betetako andra errukarrien baten eskea izango zala.

Alaz eta nire artean esan neban: Ondarroa'tik Durango'ra sarri joan bear ba leu, nai ta ondarrutar andrak baiño ume geiago euki, eskatuko leuke alako baten autopistaren bat.

ARDAUA BUSTIGARRI

Era askotako deiturak daukez gure bideak: bide txiñorak, baso-bideak, erreka-bideak, anda-bideak, pistak, bide barriak...

Ondarroa'tik Durango'rako onek ba dirudi anda-bidea dala, illa erabili bear izaten dan bidea, sekula konpondu ez eta ala ta be bertatik igaro bearrekua.

Edozetara be itaun au datorkit: Ez al da gaur ardaurik edaten gure errietan?

Jakiña da ardaua izaten zala len bideen oiñarri.

Bide bat egitea bururatu orduko, ardauari zerga, impostua. Beste gauzarik ez ba egoken lez. Esan bear:

Errioxako nai naparra
betor ardaua parra parra.

*

URAK ANDI, BAIÑA...

Bizkaian, lengo gizaldian, bide barriak egin zira-nean, iñori ez yakon bururatu, esate baterako, arraiñari zerga ipinterik, nai eta bide orreik egiteko aitzaki batzun artean, Bermeo, Lekeitio eta Ondarroa'ren mesedean zirala esan, erri oneitatiek Castilla aldera bialtzen zan arrain pillla bizi-bizi eta gaitasun osoz bialdu bear zan premiña izentatuz.

Elantxobetar adiskideren batek esango eban onez-hero. Ta Elantxobe? Ez ete zan arrantzalien kai edo portu?

Ai ene! «Reges debellavit»... Lekeitio'k; «In primis Bermei»... Bermio'k; Ondarroa'k, sekula latiniñan tutik jakin ez daben Ondarru onek, bale mutua bere ikurdian (eskudoan). Eta Elantxobe'k? Biotz aberatsa

baiña pobre gogo. Elantxobe milla probe, kanpaiak san eta esango.

Orduña'tik zearko bidea egin zanean kontu artzeko lira orretan esku artu nai ez, au da, ordaindu nai ez sbenak: Elantxobe, portuko mollak egiten zorrez beteta egoala ta ordukoz beintzat ezin eikeala.

PRAILLE MAUKA ESTUAK

Balmaseda, Larrea eta Markiña'ko prailleak be arri agertu ziran ordaindu nai ezta. Ardauari ipini yakon zerga emotera ukatu egin ziran eurak. Auzitara o ta galdu ondoren, oraindik be Markiña'ko prijoreak Lerga orren zati bat kentzeko eskatu eban, bear ba la ezetza lendik be ba egoala ta. Alaxe gertatu be, ;ure asaban erabagiz.

URKIOLA'KO BIDEA

Geroago, Urkiola'tik zearko bidea zabaltzean, barriri ardaua bideko autsak busti ta zorren estal-;arriztat.

Ainbat Bizkai erri lepoa jasoten, ordaindu nai ez la agertu ziran, tabernarik ez euken aitzakiz. Ala tmoroto, Apata, Ereño, Gizaburu, Mendexa, Meñaka 'ta Nabarniz. Eta Markiña be aurka. Markiña'k ssaten eban Bilbo'ren mesederako baiño ez zan Orduña tldeko bidea egiteak zorpean laga zitula erri txiki ;uztiak eta ordukoa naiko zala, zor barririk artzen bili barik.

Arrigarriena Mañari'ren jokabidea zan. A be Urkiola'ko bidearen aurkoa. Zetan geratu kantu a:

Mañaritik asi ta Urkiolaraño
ez da ikusten besterik aldatz gora baiño?

Baiña kontuan euki: Lenengo asmoa Mañari'ren tlbolik bidea egitea zan. Eta Mañari'k erri barrutik iai eban, erriaren erdi-erditik. Mandazaiñen burdi larrak ate aurretan ikusi nai.

Gaur, erri guztiak, bideak bastertu eziñez dabiltz.

Lengo kale estuak zabaldu nai, aizea arnastu edo ;a eguzkia artu al izateko.

Osasunaren kaltezko dira gaur gure errietako aide ta kale asko. Arriskuz beteak: kei, usain, nabar- arlenkeri, zarata, pixu, dardara...

Giro guztiak eukiten dabez euren eskabideak. Gaur markeak nai dira. Betoz edo egin bediz ainbat ariñen. 3aiña autopisten mesedea aukeran lagata.

A. ZIBIKARAI

JAKIN GARRIAK

AN
DRA
TXU
AR
TE
SA

NORGEIA GOKA

DOMINO-JOKO BAT

«Guinness» liburuagaz jarraiturik, Bob Specaren izena dekartzuet oraingoan.

Bera «domino» jokoan ludiko irabazle gailena zan.

Ez, ain zuzen, joko ontan beste edozeini irabazten, bai baiña bere aldetik domino orreik illaran toki laun baten ipini ondoren, denporaldi txikienean lurra jo erazten.

Galdu eban beingoan 1976'garren urtean norgeia-gokako joko au, eta ori ta be txapeldun geratu da barriro 1.977'garreneko bagillaren 21'ean Pensilvaniako Ikastetxe Nagusian.

Bota dauzan «domino» orrek 50.000 ei dira, eta ortarako bear izan dauan astia 17 minutu ta 46'27 lipar edo segundu.

ATZERUNTZ ARIÑEKETAN

Nueva Zelanda'ko Paul Wilson'ek be, beste ludiko goienengo mailla bat lortu dau.

Atzeruntz ariñeketan eun metroko ibillaldi baten, igazko jorraillaren amargarrenean, 13'3 segundu eralgi zituan 70 urte azkenetan Robinson izenezko dantzari bikain batek eukana ziur asko.

Dantzari au Claque Bill deitu oi dan errian jaioa zan.

EVEREST'ERA

Mendigoizaleei begiratzuz, esan geinkena da 56 notin egundaino Everest mendi-gallurreraino eldu dirala.

Itxaroten gagoz euskaldunak ia noiz, «Tximistarrak» edo beste euskal-talde batek be ori berbera lortzen dauskun.

ZEMU-TONTORRA

Ori ta be, mendi bakan bat dogu Karakaram Mendi-kateak alde batera itxirik, goirik berakoan, aundieran, lurbira osokoak kontuan arturik 31'garrena dana eta oraindino gizakumerik bere erpiñera bertaratu ez dana.

Bere izena Zemu-tontorra da eta goi-berakoa 7,779 metrokoa ei da.

Everest mendi nabarmena baiño 1.066 neurkin edo metro gitxiagokoa, alegia.

TECNAVAL ELKARGOA

Euskaldunentzat jakingarri dogu injeneria'ko «Tecnaval» deitu oi dogun Bilbo'tar elkargoa izendtu dabela ludi guztiko konkurtsu-neurketa baten, Suez'ko urbidearen zear, geroko baten ia 2.000'garren urtearen inguruetan joan leitekezan itxas-ontziak zenbat eta zelako aztagai edo toneladakoak izango diran, ze neurri-kokamen izango dituen ta... abarren azterketak egiteako.

Agindua emon dautson alkartearen izena, «Suez'ko Urbidearen Aginpidea».

GEROKO GERTU EGOTEKO

Alkarte onen ardurapean izango dira, oingoz begiratzeta ta jakitea gaur egunean ze joan-etorriak dituan urbide onek, ze muetako itxos-ontzi ta ontziñoak bertatik igaroten diran eta orrelako beste zertzelada baliotsuak.

Argibide oneikaz ta ludi guztiko ontzien geitze garrantzitsua bertan geroago ta areago ikustatu oi danez, geroko baterako gertatuta egotea gura izan dabe.

Au izan da konkursu onen zergaitia.

A'tar Jo'k

EUSKOTAR JATORRA

Orrialde onetan agertzen dan neskatilla (len), orain andratxu urteduna, bai ba dala artesa!

Bere izena Tiburtzi. Jaiotzaz eta abizenaz, euskotar jatorra.

Euskalduna be bai.

Nire ta askoren ustez, erderaz baiño euskeraz obeto ta ;eiago egiten dau.

Bost seme-alaba azibako zituan alargunaren alabarik ;aztetxuena zan eta gaztetxu zala urten bear izan eban ;txetik otseintzan ogia irabazteko.

ERRUKARRIAK LENGU ALARGUNAK!

Lenago, esaterako orain 40 edo 50 urte, ez España'n ez Euzkadi'n ez egoan zar-saririk, ez alargun-saririk.

Errukarria benetan, gizajea, andra alargun beargiña, >eme-alabarik azteko ba'eukan!

Ondasun txikiren batzun jabe ba'zan be, erriko jauntxukazike zitalak lapurtuko eutsoen geienetan.

Ez arritu ba, Tiburtzi gure neskatotxua, zortzi edo bederatzi urte zituala, berea ez dan etxe baten aurkitzen ba'dogu, jateko ta jantziteko bear dauana irabazteko, zere;intxuak egiten. Eta ori bere osasun gitxiak, amaren ondoa . skatzen ebala.

EZKONGE GERATUA

Gaisorik, makal, osasuna ondo zaindu eziñik, eldu zan Dgei-ogetamar urtera, beti ona, beti Jainkozalea eta beti, batez be, zuzentasun-zentzun aundi bategaz.

Osasun gitxi eukalako edo bere sasoiaren abagunerik izan ebalako, ez zan ezkondu, «birrotxa» geratu zan.

OKELATEGIAN ZUZEN

Beiñola, bere jaiotetxean, Bizkai'ko erri baten bizi zala, akelategira joan bear izan eban erostera.

Erosleak ugari ziran erreskada aundian eta bera bere txandea gordez itxaroten egoan, okelariaren saltze-ekinaaldi bizkorrari begira. Saldu baiño lenago, jakiña, okelearen astuntasuna jekiteko, pisua erabillen.

Tiburtzi'k oartu eban saltzaillea, maltzurkeriz, okelea astunago egiteko aizto ziriz edo orkolo-erpuuz ibilten zala pisuan.

KONTUZ GERO!

Andratxua, ona ta artesa zan lez, beste erosleen aurrean .xillik egoan, baiña saltzailleari bizibideko zuzentasuna rakasteko ta bera lapurkeritik aldentuteko, erreskadan atzeratu egin zan eta azken geratu.

Bakarrik aren aurrez-aurre geratu zanean esan eutsan: —Zu, Boni! kontuz gero! Pisu ona emon egizu! Ez zaitte billi erpuruaz edo aizto-ziriaz pisua geiagotuten!

SAL-EROSKETAKO MALTZURKERIAK

Euzkadi'k au lako andra zintzo ta artesak bear ditu, !apurkeri, okerkeri, maltzurkeri ta zuzengabekeriak aldendu ta urrinditeko.

Euzkadi'ri begira ez daitela esan España'ri buruz esaten dana: «Sal-erosgaietan maltzurkeri geien egiten dan Europa'ko lurraldea España da, eunetik larogeik janari-legeen aurka jokatzen dabe».

EGILUZE'k

ARANEKO JENTILLARRI

JENTILLARRI

Gure goi-mendietan dagozan, bi edo iru metroko arriluz-zeai esaten yake JENTILLARRI.

Ildotxo ta xuloak daukez alako batzuk euren goi-bean. Ez berezkoak, gizonak egindakoak baiño.

Trikuarri edo ta dolmenen inguruetan dagoz, geien bat; eta orain lau milla edo, urtekoak dira.

Ez dakigu, ziur, zertarako egiñak izan diran.

Alan ta guztiz ere, esaunda edo ipuin asko ta asko diño arei buruz mendigaiñetako artzaiñak.

Ona emen orrelako ipuiñen bat.

PELOTALEKU

Artzain batzuk, Alotza'ko zelaian pillotan ei ebiltzan.

Eta jentil bat urreratu ta itaundu ei eutsen:

Zer dagizue emen?

Pillotan ibilli.

—Eta zertarako dozue arluze ori?

—Saka-arritarako.

Bera be ez dok txarra pillotan erabiltzeko, —esan eta bereala eskuan artu, eta Aralar mendiraiño jaurti ei eban.

Pillotaleku deitzen yako, arrezkero, Alotza'ko zelaiari.

Pillotaleku ta dantzaleku. An gauez, illargi betearen argitan, artzaiñak, bakoitza bere errauñuaz, dantzan ibiltzen ei ziran.

ILLARRIA GORBEIAN

Alotza'ko arriluze ori etzunda dago.

Baiña alako asko zutunik dagoz, eta illarri dirala dirudie.

Alan adierazoten dabe, beintzak, eurei buruz entzun oi diran alango ipuin askok.

Ba-da Gorbea'ko meridian, Odoriaga'ko lepoan, Arane'ko arria esaten deutsoen alago illarri bat. Eta ona, orreri buruz Orozko'n diñoen ipuin au:

Arane baserriko alabatxu bat ei zan.

Eta Gorbea'tik bere artaldea ekarri ei eban etxera. Baiña bi edo iru ardien utsa. Eta arein billa itzulerazo eben etxeokak.

MARITXU GALDU

Baiña, laiñoa itxi-itxian sartu, eta bideak galdu... Artan illunak artu, eta gauaz mendian nexka gaixoa.

Etxekoak eta auzoak aren billa ei ebiltzan, mendiz-mendi. MARI, MARI!, deadar egiten sarri.

Eta ots orreïn oiartzunak negargarriak ei etozan alde guztietatik: Atxular'ko zulutik, naiz Lekanda menditik edo Aldamin gaiñetik.

Baiña, MARI'ren erantzukik, ez!

Noizbait baiña, Odoriaga-lepoko erdi aldetik, ots bat: emen! emen!

An ei egozan neskatxaren zatiak, mami ta azur, sakabatuak, otsoen egiñetan karraskatuak.

GOMUTAKIA

Gomutagarritzat edo otoitz baten eske, bere etxeokak jarrita, an dago oraindik MARI gaixoaren illarri luzea. ARANEKOARRI dau bere izena.

Geroztik, mendez-mende, orren ondolik igaro diran kristiñauak AITAREN egin eta otoitz bat eta oroipena, an il zan MARI doakabeari, eskaintzen dautsoe.

ESTONBA'TAR MANUEL'EK

PLAZIDO MUJICA'REN IZTEGI BARRIA EUSKERATIK ERDERARA

Iztegi-arloan, Plazido Mujika dogu gaur gizonik ezagunena. Sarritan erabilli dogu berak, urte batzuk dirala, argitaratu eban iztegia, erderatik euskerarakoa. 14.000 saldu ziran.

Baita sarritan esan dogu: Zergaitik ez ete dau iztegi-zale ospetsu onek euskeratik erderara itzultzen dauan iztegia egiten?

Eta berari be olako zerbait bururatu jako eta laster argitaratuko dau iztegi ori: 1.900 orrialdeko iztegi lodi ta ederra izango da.

Baiña zenbat inguruk erosiko daben jakiteko, Plazido josulagunak mezede bat eskatzen dausku: Erosiko dogula esanaz, berari idazteko zenbat ale bear doguzan be agertuaz. Idatzi orretarako zuzenbide onetara:

P. Placido Mujika, S. J.
Santuario de Loyola
AZPEITIA GUIPUZCOA

Euskaldunen tzat kultura -bidebat

LORTU GURAZ

Euskal-urrutikuskiña* lortzeko urduritsu ta gartsu dagerkigu* gure euskal-aldun Iñigo Agirre. Berau da kultura-saillen gure batzarkide edo parlamentarioen ordezko eta RTVE'ko aolkarien* batzarreko.

Gutziz amazortzi aolkari dira eta Agirre jauna euretariko bat.

Lenbaitlen telebista Euskalerra'n sakonki czar-tea gura dabe eta orretarako gure biltzarkideak artu-emon garrantzitsuak darabildez telebistaren zuzendari orokorra dan Arias Salgado jaunagaz. Gaia Euskalerra osorakoa ei da.

* * *

ORDU EGOKIAK

Orain itaun bat.

Ordu egokiak jadetsi al izango doguz? Or kozka.

Oingoz beintzat Madrilletik jatorkuzan egitarauak izten dabezan ordu azke bakarrak lagatzen dabez. Ezer ez baiño ohea dala deritxat, baiña ori be oindiño ikusi bearko da.

Bestalde, Gipuzkoa'ko Ondarrabi'n be, dirauskuenez, telebistarako egitarauen egituran jarduteko toki-billatzeak egiten eta ondorengo ezarteak ipinten daragoie. Dana gertaturikoan, erri-ser-

bitzurako asiera 1978'garrenko azkenerako izango ei da.

Bartzelona'n be, Miramar'en, onelakoren bat dabe.

* * *

JOMUGAK

Iñigo Agirre jaunaren asmoz, euskal-urrutikuskiña ez da izan bear soil-soilik eguneroko jazokizunen agerbidea. Bertan esku artu bearra dabe Euskalerra'n gura, enda-barneko muiña adierazo oi daben ikuspegi ezbardin guztiak.

Onein artean, batik bat, euskera ta kultura-gaiak ziur asko.

Agirre jaunaren eritxiz, zeregin gaillena* late-riaran doguzan telebis-bide biak, UHF'koa geien, Euskalerra osoan edatzea, zabaltzea da.

Beste irugarren telebis-bide, kanal, bat be Euzkadi osorako lortzea gura leuke eta iruretan euskal-egitarauak atara.

* * *

TELEBISTAREN INDARRA

Urrutikuskiña* ondo erabilliaz, beretzat, eta ni be beragaz batera nator, herein ikastola baiño garrantzi ta gora aundiagokoa da euskerea ta euskal-kulturea nunai zabaltzeko.

Ori ta be, indarge ta ardatz barik geratu ez gaitezan, urrutikuskin-autonomia bear-bearrezkoa dogu. Ontan be guztiok gatoz bat.

Bilbo'n ba daukagu «Centro Regional» deritxona. Baiña onek teknika ta eraginbide aldetik beintzat, ez daukoz bear diran baldintz guztiak Ipar-Euzkadi'raiño eltzeko.

Beste zeren bat be begiztau bear dogu. Autonomia lortzerakoan, teknikan gertaturiko notin arduradunak prest eukitea egoki baiño egokiago izango jaku; eta bardin-samar barri-emoilleak eta abar izatea.

Oraindik asi ta gertatu bear gara.

Ba ei dagoz alkarteren bat edo beste ontan jarduteko prest dagozenak.

J. L. bizpairu* urtetan, eta al ba'da lentxoago obe, ia asmo baliotsu oneik beteten diran gure Euskerearen eta kulturearen onerako.

Ez dagigun ustea galdu bein be.

POZTASUNA OÑARRI

TAMALTASUNA

Apurtxobat gure ingurura begiratu ezker tamaltasuna somatzen da alde guztietan.

Tamalik dagoz gizon ta andra urtetsuak, indarrak galduaz doazelako ta gazteen alde-tik bastertuak aurkitzen diralako.

Goibel gurasoak sendiaren jabetasun gutxi dabe ta.

Illun gaztedia, mundu barri baten billa bide garbi ta zuzenik aurkitzen ez dabelako.

Larri umeak, bake gutxidun inguruan bizi dira ta keskati eliz gizonak artaldea larre ta zelai askatasunkeri ta mundutarretara biurtu dalako geienbaten.

Alde guztietan tamaltasuna agiri da ta gizona beti naigabetuta biziteko egiña ez da, zorioneko izateko egiña baño.

* * *

UDABARRIA

Merezi dau bizitzak samindurik bizitekotan ?

Udabarrian gagoz. Aro ona poztasunean murgiltzeko.

Udabarrian dana da bizia dana poztasuna.

Edurra urtu da mendietan eta errekatxoak ur garbiz beterik pilpil datoz errietarutz.

Zugaztiak orriz jantzi dira ta euren adarretan txoritxoak abi politak egiñaz abeslari dagoz.

Loratxoak usain gozoz bete ditue zelai ta baratzak.

Bildotzak triski traska ijutuka dabiz ar-dien inguruan.

Dana da bizia dana alaitasuna.

Zergaitik guk geure barrua ta ingurua ez doguz betetan alaitasunez?

Iruntzi samintasun guztiak eta alaitu gure bizitza.

* * *

ERRI ALAIA

Euskal erri alai bat egin bearrean gagoz benetako euskalerria izan daiten.

Iribarretxua ezpanetan danentzat.

Maitetasuna ugari guztentzat.

Erri iguingarri egiten gaituen gorrote ta amorruek utikan betiko.

Bearrezkoa da kemen aundia alaiak izateko daukagun inguru naasztua ikusirik.

Egun guztietan izparringi, irrati ta beste komunikabide guztiak izpar larri ta tamalgarririkaz murjiduta itxiten gaitue.

* * *

MUNDU BARRIA

Mundu barri bat eginbearrean gagoz, mundu garbia alai, udaberriaren antzerakoa ta orretarako itxaropenez bete bear gara.

Siñistedunok Kristo berbiztu barrian dogu itxaropenik aundiena ta guztiok Euzkadi berbiztu bat lortu bear dogu kementsu ta ernai jokaturik.

Bein eta beti esango dot tamaltasun larregia uxatu ta poztasuna indartu bear dogula, poztasuna lanaren ta aurrerapenaren iturri ta oñarrria dalako.

Portasun barik ez dago baietzkortasunik eta ezertarako gogorik.

Alaitu gure barrua alaitu sendia, alaitu erria.

Utikan negartiak !

Utikan ezezkotasuna!

GALLASTEGI'tar

EUSKERA IKASTEKO, EMI ETA ULERTU

XABIER PEÑA REN IRAKASPENAI
JARRAITUZ.

KASETAK DAUKAGUZ SALGAI.

ESKATU

EUSKERAZALEAK ALKARTEARI

(Colon de Larreategui, 14-2. º)

EUSKERAZALEAK

BATASUNA

* * *

AMAR URTEKO BATUA

Gaur egungo umeak, mutil eta neska, oiñak lurrean iminten dautsoeguzan baño len, praka luzez jazten doguz.

Baiña amar urteko mutiltxo Batua, praka nrotzetan darabilgu, seiñekogiñtzan diarduenen eretxi ta elburu ezbaridiñak izatearen erruz.

* * *

EZBARDITASUNA

Batuako argin eta arotzen artean, norberekeriak eraginda edo, ezbardintasun nabarmena agiri da aditzetan, izenetan eta arderazko ta euskerazko itzak batzuek beste batzuek baiño ugariago agertzean.

Emen: *6lpi, txiki, pizti, piri; Iruina, Iruinea, Iruiz^za; erantzuna, arepostua; Biltzarra, asanblada; atzerriratu, extrainatu; autarkia, boza; askatu, libralu;* t. a.

Itz oneik danak izango euskaldun, baiña ira iztegi andia bear samatik di_zdiizka.

BIZKAIERIA KONTUAN

Danontzat ulergarri izan daiten, izen bako itz bakar bat bear ba'dogu, zergaitik Drrren beste izen ezbaridin gauza bat esateko?

Eta batasun egokia egiteko Zubaroa, Napa, rroa, Lapurdi ta Gipuzko bateratu bearrekoak ba'doguz, zergaitik bizkaierari orrenbesteko ez-ikusia?

* * *

ERANTZUN BAT

Oraindik oraintsu, izenberik bageko orritxu batean, «bizkaiera, sasi-euskara» irakurri izan dogu.

Oraingo lan au amaitzerakoan, bijoakio ba, «bizkaiera sasieuskara»ren egilleari nire aldetiko itaun au: I eu, txotxo, cure izenagaz batean aitaren aldetiko abizen edo deitura ez agertzean, esango al daukaguk izara artekoa, sasikoa ala-ta nongo aita ezezagunaren semea aizan?

LANDAJUELA'tar A. 'k

ZER DA

Ildoa? Lurrean egiten dan zuloa edo orretan iraultzen dan lurra:

Mezua? Beste bateri esateko artzen dan jakingarria.

Oroigailua? Zerbait gomutatzeke indarra daukan gauzea.

Abagunea? Erea, ordu egokia.

Asaldata? Barrua artegatu, norbaiten aurka jarri, matxinadaren bat egin.

Arrauna? Txalupea uretan eroateko indarra artzen dauan zurruna.

Damotsat? Emoten dautsat.

Bidenabar? Bide batez, labur, ariñeketan.

Aldarte? Lanik bako aldia, gogo-egoera ona.

***Olako eginbearrak artzera,
oitu zaitte.
Urte bi igaro baiño len,
lau laguntza barri.***

Gauzetarako ikuspegi barria, artu-emonak izateko era barria eta geroak gaur eskatzen dauan laguntza-moltzo osotua-goa eskintzea aitatzen dogunean, geuk daukaguzan aurrerapen gurariai egitezko erantzuna emoteko baietza agertzen gagoz.

Esaterako, dana gertu daukagu eperako dirua ezarteko libretak izan daitezcan.

Laguntza barria da ori eta laster emongo doguzan laguntza askoren artean, lenengoa.

Gure laguntzak zabaltze ta aldatze au, Bizkai'ko Aurrezki-Kutxak guztiontzat etorkizun ederrago bat egitea gura dauala adiazoteko bidea izango da.

Etorkizuna, geroa, gaur asi bear dogu.

Biar emen izango da.

**BIZKAI'KO
AURREZKI KUTXA**

Geroa, bertan daukagu.

